

orgeln är ett självständigt musikinstrument, som har sin egenart, och som ej är ämnat att blott vara ett surrogat för orkestern. Orgelns »orkesterstämmor», bland dem även stråkarna, skola vi naturligtvis allt framgent använda, men låt detta ej ske på bekostnad av de gammaldags, hederliga orgelstämmorna!

Spelar man något av Bach eller hans föregångare på våra moderna stråktonsorglar, kommer man

snart underfund med dessas olämplighet. Detsamma är förhållandet med våra gamla härliga koraler. Dessa klinga ofta mycket bättre på de gamla orglarna av t. ex. P. Z. Strand, Marcussen m. fl. Den djupa, fylliga orgeltonens renässans är något, som alla orgelintresserade böra arbeta för. Då blir orgeln också mera lämplig för sin höga uppgift vid gudstjänsten.

Albert Runbäck.

Om predikans förnyelse och tillika några ord om nutida predikolitteratur.

I.

Bland dem, som nitälska för en gudstjänstlivets förnyelse inom Kyrkan i vårt land, är det tvenne önskemål, som hava trätt i förgrunden. Dessa önskemål äro dels en liturgisk-musikalisk förnyelse av Högmässan samt förståelse för tidegärds-gudstjänsten med dess gammalkyrkliga sång, dels ett större och mera framskjutet rum för Herrens Nattvard. Och det är en av de mest överraskande och svårförståeliga företeelserna i det kyrkliga livet, att särskilt det senare önskemålet blivit mött med misstroende och rönt ett ivrigt motstånd inom vissa kyrkliga och teologiska läger.

Det torde inte vittna om vilja till en rätt uppfattning av situationen, när en anmälare i en av våra teologiska tidskrifter i en recension av ett homiletiskt arbete, som skall omnämnas i denna artikels fortsättning, skriver: »Det är dock en bra mycket högre uppgift att giva riktlinjer för den kyrkliga förkunnelsen än att fördjupa sig i liturgiska reformförslag. Utan tvivel är också

tidens behov av en predikans utveckling starkare än av komponerande av nya mässkläder och kyrkliga textilier.» Att söka bagatellisera de liturgiska strävandena inom Kyrkan i vårt land till ett »komponerande av mässkläder och kyrkliga textilier» vittnar inte om sinne för proportioner, och det torde vara obestridligt, att det i samtiden finnes djup längtan efter att i stillhet få tillbedja i Herrens tempel, en längtan, som ingen predikan kan tillfredsställa. Emellertid synes det mig, som hade de liturgiska strävandena och arbetet för att skaffa Herrens Nattvard ett större rum sitt egentliga berättigande inte i denna längtan utan fastmera däri, att de vilja giva Gud äran. De vilja införa skönhet och höghet i Hans tempel och låta de heliga sakramenten, som länge varit glömda och föraktade, återfå den plats de av ålder haft i Kyrkans gudstjänst. Därigenom att sakramenten få denna plats bliver det objektiva, det av tidens skiften oberörda

framhävt. Och det behövs sannerligen i en tid, då predikan ofta är sådan, att man sannerligen inte vågar använda orden »Predikan är Guds Ord» vid alla tillfällen.

Här bör man emellertid besinna, att det inte gäller *antingen* liturgi och sakrament *eller* predikan. Det gäller ett *både-och*. Ty *intet behov kan sägas vara större än behovet av en predikans förnyelse i denna tid*. Då vi tala om gudstjänstlivets förnyelse, måste vi betänka, att gudstjänsten består av både predikan och liturgi samt Herrens Nattvard, som naturligtvis har sin plats vid varje högmässa likasåväl som predikan har det. Varje försök till en gudstjänstlivets förnyelse efter sådana linjer, att Ordets förkunnelse därvid kommer i trångmål, måste avvisas. Men detsamma gäller även om varje försök att låta predikan uttränga övriga legitima delar av gudstjänsten. Detta i all synnerhet i en tid, då predikan synes mera vara människoord och människotankar än Guds Ord, och då platthet, andetomhet, ansträngdhet eller ock ytligt ordprål alltför ofta äro dess kännetecken.

Men predikans förnyelse kan ej vinnas genom någon predikantens lyhördhet inför tidens röster. Därigenom vinner predikan i bästa fall åhörare men ej ande och kraft. Ej heller vinnes den därigenom att tidens sociala och kulturella problem behandlas i predikan. Därigenom får den aktualitet, en viktig sak men ej nödvändig. Lika litet är predikantens förmåga eller personliga kvaliteter av någon grundväsentlig betydelse. *Genom Guds Ord allena* kan predikan förnyas. Ty predikan skall vara Guds Ord.

Guds Ord är all Den Heliga Skrift. Varje kvantitativ eller spiri- tualistiskt kvalitativ förkortning av

Guds Ord måste avvisas. Ty människan kan ej döma över GUDS Ord. Och varje försök till förkortning måste alltid vara i viss mån subjektivt godtycklig. Inte bara det, som vi förstå och godkänna i Den Heliga Skrift, är Guds Ord. Det är nämligen inte uteslutet, att Gud kan hava tänkt tankar så stora — för att nu tala på människosätt — att de för oss i dag äro hemligheter. Måhända skola vi framdeles förstå dem, såsom andra före oss genom Guds Andes upplysningar hava kommit till att förstå.

En sådan predikans ödmjuka ställning inför Guds Ord är en nödvändig förutsättning för dess förnyelse. Ty den enda förnyelse som här kan ifrågakomma är den, att predikan blir sådan, att man i sanning kan säga: »Predikan är Guds Ord».

Men jämte denna grundförutsättning för predikans förnyelse finns det andra av sekundär art. Ordet har icke varit overksam. Det har verkat i Kyrkan, och ett resultat av dess verksamhet är *Kyrkans år*. Kyrkoåret är ett evighetens år mitt i tiden, ett frälsningshistoriens år i världshistorien. Och det är genom att gå in i detta års händelsesammanhang, så att dess fakta bliva föremål för predikans uppmärksamhet i stället för de världshistoriska tilldragelserna, som predikan kan förnyas. Den måste själv gå in såsom en faktor i kyrkoåret, för att så få en evighetsaktualitet i stället för en historisk aktualitet. Dessa två behöva väl ej utesluta varandra, men nu, i den förhandenvarande situationen, torde det behövas en påminnelse om evighetsaktualiteten.

På denna punkt gives en innerlig förbindelse mellan liturgien och förkunnelsen, som ej får förbises, enär annars gudstjänstens enhetlighet äventyras. Predikan kan genom sin

nära anslutning till kyrkoåret hämta talrika impulser från det liturgiska området i de-tempore-bestämda växelsånger, psalmer och texter. Predikan får då något rikare och mera bestående att ösa ur än det mänskliga tänkandet och tidsförelse-terna.

Slutligen vill jag nämna en annan andrahandsföresättning för predikans förnyelse, nämligen *teologien*. Denna är aldrig, så vitt den är under Ordets inflytande, enbart ett människoverk. Ordet är ett *λογος πνευματικος*, och teologien är en av dess fält, där skörden förvisso är bemängd med ogräs men där dock Guds ord är utsått. Förkunnaren gör därför väl, när han gärna vill lära av och lyssna till teologien, synnerligen till den egentliga teologien, den systematiska.

Emellertid få de andra disciplinerna ej förbises. Exegetiken har sitt givna värde för Ordets förkunnelse. Och det måste vara av den allra största betydelse för predikan, att predikanten känner dess eget väsen och dess egen historia. På denna punkt bedrivs hos oss ett synnerligen energiskt arbete i denna tid. Härom skall denna uppsats i sin fortsättning tala.

*

Gustaf Lindberg, Johannes Rudbeckius som predikant. Diakonistyrelsens förlag. 246 s. Pris 5: 75 kr.

B. Rud. Hall, Biskop, Joh. Rudbeckius Predikningar i urval och i moderniserad form. Diakonistyrelsen. 144 s. Pris 2: 50 kr.

K. Hult, Johannes Rudbeckius. Diakonistyrelsen. 55 s. Pris 0: 50 kr.

Man måste hälsa *Lindbergs* arbete med glädje. Först på grund av ämnesvalet, så också för behandlingen. Det finns i kyrkliga och teologiska kretsar en ingrodd motvilja

mot ortodoxiens tid. Under det att pietismens tidevarv varit föremål för flera undersökningar, har det skrivits föga eller intet om ortodoxien. Dock var det under denna tid, lutherdomens klassiska, som Luthers troserfarenhet fick sitt klara och mäktiga uttryck i en teologi, som i arkitektonisk storslagenhet och ädel resning söker sin like inom lutherdomen, och i en förkunnelse, som i sin storvulna manlighet och salta kärvhet torde ha mera att lära oss än pietismens välmenta men oftast nog så triviala utläggningar.

Utan att söka förringa den »råhet och okunnighet, en fullt levande hednisk vidskepelse», som fanns på ortodoxiens tid, saknar författaren ej blick för den »äkta lutherska trosfrimodighet, en trofasthet och offervilja intill döden», som man också finner hos denna tid. »För ett mera ytligt betraktande ter sig ju ortodoxien blott som en stark nedgångs- och dekanstid», säger förf. men tillägger: »Går man emellertid denna tidsrörelse närmare in på livet, ter sig saken väsentligt annorlunda.» Därefter påvisas det levande sammanhanget mellan Luther och ortodoxien på vitala punkter.

Mot denna bakgrund tecknas nu bilden av Johannes Rudbeckius såsom predikant. Teckningen är mångsidig, rik på detaljer och grundlig. Men man kan ej värja sig för den känslan, att den saknar enhetlighet och systematisk koncentration. Detta är så mycket mera förvånansvärt, som en antydan till en sådan systematik i teckningen finnes antydd på ett par ställen, ehuru den ej framträder i conspektus. Detta gör, att man endast med svårighet kan sammanhålla de talrika intryck, man erhåller genom att läsa arbetet.

Hela 41 sidor ägnas åt en undersökning av den formella sidan av

Rudbeckii predikan. Man får här en imponerande föreställning om den klarhet, ordning och reda, som utmärkte denna förkunnelse. Vår tid har här mycket att lära, icke minst den förkunnelse, som går under etiketten »ungkyrklig».

Man skulle kunna tro, att en predikan, med denna otroligt nogranna disposition, skulle i sitt framförande verka schematiskt förtorkad. Att så inte behöver bliva förhållandet, framgår av de av *Hall* utgivna predikningarna. Man förvånas över den konkreta realismen i denna förkunnelse, som ännu gör den fängslande och tilldragande. Bland *Halls* goda urval — tyvärr moderniserat, varigenom en stor del av den egenartade tunga pomp och mäktiga klang, som utmärker tidens språk och som karakteriserat framställningen, gått förlorad — vill jag särskilt nämna Marknadspredikan 1628 såsom exempel på en sådan realistisk förkunnelse. Detta drag har av *Lindberg* blivit klart tecknat i de loci, som tala om den rudbeckianska predikans praktiska och polemiska inriktning. I polemiken valde man inte alltid vapnen med så stor omsorg, men man förde dem alltid med manlighet och mod. *Lindberg* lämnar talrika belägg härför. De äro ock lätta att hitta hos *Hall*. *Hult* låter oss i sin lilla utmärkta skrift — synnerligen lämplig såsom högläsning i ungdomskretsar och kyrkliga scoutkretsar, åt vilka den på det varmaste anbefalles — se en man, som, outtröttlig i sitt kall, var stor på alla områden,

men dock var ojämförligt störst som predikant.

Särskilt intresse erbjuda de partier i *Lindbergs* arbete, som behandla »karakteristiska drag i Rudbeckii förkunnelse». Han påvisar här ett gammalttestamentligt inflytande och en didaktisk-moralisk prägel hos Rudbeckius, som är typisk för ortodoxiens både förkunnelse och teologi. Vad man emellertid för en rätt förståelse av denna tids andliga liv måste hava i minnet, det är, att dess teologi och förkunnelse framför allt var religiöst orienterad. Detta har också av auktor med all tydlighet framhävts på flera ställen. Den framställning av det eskatologiska och pessimistiska draget hos Rudbeckius, som kommer närmast före den avslutande sammanfattningen, är synnerligen förtjänstfullt gjord. Man stannar här inför denna vördnadsvärda och mäktiga gestalt, som med all sin praktiska läggning och i sitt stora intresse för jordiska ting dock så klart såg evighetens realitet och värderade allt annat ringa i jämförelse därmed.

De trenne arbeten, som här berörts, förtjäna att bliva spridda och kända, framför allt av dem, som hava att förkunna Guds Ord. Och vi stå i en så mycket större tacksamhetsskuld till samtliga auktorer, som de genom vad de skrivit röjt vägen för förståelsen av en tid, där vi hava mycket att lära, och som dock synes vara nutidsmänniskorna så främmande.

Gunnar Rosendal.

Introitus- och gradualcyklarna.

Under användandet av introitus- och gradualcyklarna har jag mer och mer funnit, att introituscykeln behöver omarbetas och hänsyn där-

vid tagas ej blott till söndagens ämne och dess plats i kyrkoåret utan även till ingångspsalmens uppgift att förbereda hela gudstjänsten.